

Forslag til Ophævelsen af Grundlovens § 2, sidste Passus

Taler

Henrik Wergeland

Dato

28 juni 1839

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Innlegg i Stortingets debatt om jødeparagrafen

- 1 Skrevet av Henrik Wergeland, framført i Stortinget av representanten Søren A. W. Sørenssen.

Til Norges 9de ordentlige Storthing.

5

- Det er en mægtigere og højere Følelse end Ærbødigheden for det Vedtagne, en dybere, i Religionen og Menneskehjertet grundet Erkjendelse, end den af Principet om Grundlovens Urørlighed i alle Punkter, de slette med de gode, for med Aarenes og Traditionens Hellighed at bortmane ethvert Attentat paa de vigtigste og omtvistede deraf, som driver Undertegnede til at sætte Hensyn til Mangelen af personlig betydende Stilling tilside, for endelig at træde frem med et Forslag til Ophævelse af den saa intolerante Bestemmelse, som Grundlovens § 2, sidste Passus, indeholder mod den jødiske Konfession.

- 15 Religiøs Intolerance er ellers Grundlovens mørke Side. Den herskende Kirke stod saaledes sikkerlig ligesaalidt som i Kongeriget Sachsen nogen Fare ved Afskaffelsen af dens 4de § og § 16tens Omformen i Overensstemmelse dermed; og den Bestemmelse i § 92, hvor det gjøres til nødvendig Betingelse, at bekjende sig til den herskende Kirke, for at kunne blive norsk Embedsmand, er grusom nok i en Tid som vor, da saamange udmærkede Mænd af forskellige Konfessioner vandre hjemløse om i Verden for sine borgerlige Dyders Skyld, da Heltetmod, Geni og saa megen praktisk, for Norge i saa mange Retninger anvendelig, Kundskab, ere saa ofte at træffe landflygtige. Dersom sidste Passus i § 2, som banlyser en heel Konfession, ikke gaves, skulde Intolerancen synes ikke at kunne drives videre, end til at udelukke Dygtigheden og Fortjenesten og berøve sig selv deres Frugter, dersom

25

det udmærkede Individ, der kun som Embedsmand vilde kunne gavne Landet, ikke vilde opoffre sin Overbeviisning og Sjelefred.

- 30 Men maaskee er det saa, at vor Slægt er reformrød; - disse Stene, som sandelig ikke høre Kristi sande Tempel til, faae ligge indtil Tiden i sin Fremskriden bringer ogsaa dem paaglid. Katholikernes Emancipation i England kostede ogsaa Tid og rastløs Iver gennem mange Aar; og maa man give Slip paa Haabet om engelsk Energi hos de norske Liberale, saa mildnes og klarnes dog vel ogsaa i
- 35 dette Folk de Anskuelser, som for et Fjerdedels Aarhundrede tilbage troede at give den Forfatning, det gav sig, ogsaa en Garanti i Samvittighedstvangen. Men ligesaa usikker som denne er Garantien for et Folkelivs, en Histories uafbrudte Ensformighed. Endog før den Grad i Civilisationen er indtraadt, at et Folk, der med Hengivenhed hænger ved sin Konstitution, villigen underordner denne
- 40 Humanitetens almindelige Krav, kunne Kombinationer af Omstændigheder indtræde, Nødvendigheder, som bryde Love, og i en Kamp for sin Tilværelse kan denne saa urokkelige Grundlov undergaae ligesaa pludseligen en forherligende Gjenfødelse, som den fødtes og blev til under en Kamp, hvori Folkets Tilintetgjørelse laa i den ene Vægtskaal. Og da tvivler vel Ingen om, at
- 45 Intolerancebestemmelserne ville være de første, som afskalles. Fædrelandets Frelse kan ligge i en fremmed Timoleons Haand, og han kjøbtes vel ikke for dyrt for det intolerante Komma i § 92? Men ethvert Forslag med Hensyn til dette Punkt sættes her tilside for det endnu vigtigere og mere iøjnefaldendes Skyld, og selv om dette føler og erkjender jeg, at det er vanskeligt at understøtte
- 50 Propositioner af den Natur med Demonstrationer af det Nødvendige, ja selv af den specielle Nytte, de tilsigte. En Proposition med Hensyn til § 2, sidste Passus, henhører ogsaa til dem, som mere støtte sig til og afgjøres af Sympathien, en forudgivet Opinion, af en Tilstand i den almindelige Tænkemaade, hvis Existence man kun kan formode, men ikke med Vished overtyde sig om forud -
- 55 før man maaskee staaer der alene.

- Men Ophævelsen af Grundlovens § 2, sidste Passus, forekommer Proponenten at være af saa stor indre Retfærdighed, at Mistvivlen om, at nærværende første Forsøg derpaa vil blive det lykkelige, ikke bør holde et med alvorlige
- 60 Undersøgelser næret Forsæt tilbage. Det er bleven en religiøs Trang, som foragter Tanken om at Nogen kunde ville udlede en Toleranceproposition af Slaphed i egen Tro, og som vilde handle, om den ikke ogsaa fik Styrke af Overbeviisningen om, at Jødernes fuldstændige Emancipation vilde være dette ikke rige eller hjælpstærke Land i Fred og Krig til den betydeligste Nytte.

En Sag, der med saa megen Føje kan appellere til Kristenpligt og medmenneskelig Følelse, kan dog ogsaa altid være sikker paa nogen Opmærksomhed. Og i denne er det, at Sæden falder for bedre Tider, naar en
70 klarere og varmere Sol lyser i den aandige Verden, og de Skrivtkloge ogsaa faae Øinene op for Pauli Ord i Rom. 14, 1; og der vil allerede derved dog være gjort Noget for et Skridt, som Civilisationen engang vil og maa gjøre, naar Menneskene ere blevne mindre fordomsfulde og mere retfærdige. Bliver det ikke ved dette Forsøg, Sagen seirer, eller næste Gang, den maatte blive optagen, bør
75 man dog haabe, at Verden, som forlængst i dette Punkt er meer eller mindre forud for Norge, ikke derfor vil troe, at det norske Folk lider under en ejendommelig Skyhed for større Reformer, men at det alene er Sagens Vigtighed, som gjør den nationale Betænksohmheds Skridt tungere og langsommere ved sin Vægt, som om man ikke havde betænkt sig længe nok paa
80 en Indrømmelse, hvis Fornegtelse alene skeer ifølge Magtens eller den Stærkeres umoralske Ret, eller som om Menneskene overhovedet havde Ret til at betænke sig paa det Retfærdige, selv endog da, naar det Nyttige er tvivlsomt.

Denne Moralitet i sin Politik bør idetmindste et frit Folk, og især det norske,
85 som medrette tillægges meget deraf, altid vedkjende sig.

Der er Jødernes Historie, siden de bleve Fremmede imellem de Kristne! - Den er i sin ene Deel kun Fremstillingen af Disses Mishandlinger og voldsomme Magtmisbrug; i sin anden den af deres passivere Undertrykkelse af disse deres
90 forhen i Aarhundreder saa fornærmede Brødre for Gud, og af Lunkenheden i at tilintetgjøre de ulykkelige Nødvendighedsfølger af det saalænge udøvede Tyranni. I denne sidste Deel af deres Historie er det Norge, hvem de Forstødte aldrig have fornærmet, ogsaa for hver Dag, Banlysningen hviler paa dem, har sit Blad. Norge driver sin Grusomhed videre end de andre Stater, som dog i det
95 Store bekræfte den diaboliske Erfaringssætning, at det er Fornærmeren, ikke den Fornærmede, som beholder det værste Sind. Ogsaa den Haand er forbrydersk, der vel ikke slog, men holdes ukjærlig tilbage.

Norge har ogsaa ved sin passive Forurettelse mod Jøderne at deeltage i den store
100 Forsoning, som maa foregaa mellem Kristne og Mosaiter. Og her tilkommer det de Kristne at række Haanden først. Det er den Ære, som de Bedste pleie at forbeholde sig. Men hvad er Forsoningen her andet end Emancipationen, Ophævelse af al Banlysning, den eneste Erstatning, de have at give?

Der er Stridsskrifterne om denne Sag! - Man vil finde, at, uagtet al den fanatiske Lidenskabelighed, som lyser igjennem Argumenterne for Jødernes fremdeles Helotiseren, have de dog synligen ondt for at negte det i sig selv Retfærdige i Emancipationen. «Naar de kun ville være eller blive bedre» hedder det; - men
 110 naar forbedrede Undertrykkelse? Slaver blive kun - det er de Kristnes, alle Nationers egen Erfaring - bedre ved Befrielse. «De ere ikke modne nok for en borgerlig Emancipation,» anføres atter; men, dersom det er givet, at de burde være det, hvorledes skulle de da blive det? I de fleste Lande ere Jøderne kun et taalt Folk, og de bestaaende Love, hvorefter de dog nyde Tilværelsen, hensigte
 115 til at fordærve dem og hemme al ædlere Udvikling. Desuden - dette Spørgsmaal om Modenhed? Hvorledes have de europæiske Fyrster svaret Nationerne paa deres Krav om Forfatning, Pressefrihed, Kommunefrihed? Selv det Folk, som tillægges mest Oplysning, det preussiske, har i vore Tider maattet høre, at det ikke var modent dertil, ikke myndigt nok, at dets Intelligenz først maatte
 120 udvikles, dets Tænkemaade civiliseres, dets Sæder luttres o.s.v.

Men selv om Modstanderne med endnu større Dristighed havde vovet at bestride Jødernes Adkomster til at sættes lige med andre Mennesker, maatte alt dog standse paa det historiske Faktum, at de Nationer, som ikke længer have
 125 betænkt sig i denne Sag, ikke have havt nogen Anledning til at angre sin Liberalitet, men høste Nytte af sin Retfærdighed. Herpaa seer Politiken; men et ufordærvet Folk bør ogsaa omslutte den Tro, at det vilde være forbi med den moralske Verdensorden, om en Retfærdighed skulde kunne bringe Anger.

130 At Jødernes Emancipation er en Retfærdighed, er imidlertid bleven bestredet, og det heftigt. Men ligesom denne Heftighed maa vække Mistanke hos den Upartiske, ere de, ikke fra de jødiske, men fra Midten af de kristne Samfund, ofte gjentagne Krav paa Emancipationen af hiin fremmede Troesbekjendelse, egnede til at vække Formodning om, at det dog maa være retfærdigt, som
 135 uinteresserede Mennesker, saa ofte fra Decennium til Decennium opløfte Røsten for. Kravet har aldrig ganske forstummet, Paastanden aldrig været frafaldet, Uretfærdigheden af Lidelserne har aldrig ladet Menneskekjærligheden i Ro. Desuagtet har Kontraskrifterne virket langt mere, fordi de udrandt af Folkefordommen, og tiltalte denne. Under denne Beskyttelse kjendte
 140 Fanatismen ingen Grændser; den vovede endog at forsvare som retfærdig og nyttig Mosaiternes Fordrivelse en masse fra Spanien, uagtet Historien erklærer den for omtrent at være kommen dette Land lige saa dyr at staa som de

industriøse Maurers. Men, antaget, om ikke indrømmet, at de vare skadelige,
145 hvor de havde taget Overhaand, som i Datids Spanien, og svundne og disse
Tiders Polen, saa bortfalder dog ogsaa den Argumentation, man kunde hente
derifra, ved Betragtningen af Forholdene, hvorunder de øvede og øve en saadan
Indflydelse. Disse tillade ingen Parallel imellem ufri, under gamle Dages Barbari
lidende, Stater, og en til Reformer gjenfødt Fristat, som Norge. Hvad maatte
150 ikke Livegenskabet alene, der stavnsbandt Massen af den kristne Befolkning,
udrettet til at overantvorde den borgerlige Trafik i Jødernes Hænder? Og nu
Forskjellen imellem Protestanterne og bigot Katholicisme, der kunde siges at
skye alle de Erhvervsgrene, som Jøderne havde berørt, som derfor urene? Denne
Daarskab straffes med Armod, og derfor vare hine Fordrivelser og ethvert Tryk
155 paa den jødiske Befolkning populære Regjeringsforetagender. Forlængst skulde
den dog overalt være udryddet af den kristne, eller fordrevet til andre
Verdensdele, dersom den ikke i Fyrsterne, som Debitorer, havde havt tvungne
Beskyttere.

160 Det Afhængighedsforhold, vore Dage have oplevet, at de største Magter kunne
komme i til et enkelt Jødehuus, fandt i svundne Aarhundreder endnu mere Sted
imellem Fyrsterne og Jøderne. Disse fik da Privilegier og Pant i saadanne
Oppebørsler, som give Anledning til Udsugelser. Fyrsterne fik Hjælp af dem,
naar de vare i Pengeknibe, og de fik nu tage Sit af Folket. Hvordan det System
165 gaaer, har Generalforpagterne i Frankrig og Tyrkiets Hospodarer og Pachaer
lært Verden. Men mod Jøderne var det ingen Frygt, som kunde moderere
Hadet, men kun den nedarvede Foragt, den eggende Fanatisme. I Polen, som
man altid opstiller som det mest afskrækkende Exempel paa Skadeligheden af
Jødernes Indpas, har en overdaadig Adel, ligesom fra Tid til Tid Middelalderens
170 tyske Fyrster, overantvordet Folket i Jødernes Hænder med Hensyn til Alt
hvad der ikke kom ud af dets egen Sved paa Stavnsjorden, og det har ikke, som
Tydskland, havt privilegerede og fri Rigsstæder til Beskyttelse, der ikke undlod,
til Bedste for sin kristne Befolkning, at sætte haarde Betingelser for Tilladelsen
for Jøderne til at boe indenfor Murene.

175 At Landsforfatningen var Aarsagen til at Jøderne, lidende selv, ifølge denne,
under en slet borgerlig Organisation, ikke gavnede en Stat, gjøres indlysende af,
at Exempler paa de modsatte Følger gives, hvor Forfatningen har været god og
lige for alle Troesbekjendelser. Frankrig emanciperede Jøderne uden
180 Præliminaries i den første Revolution, og ingen af alle de skrækkelige Følger
paafulgte, som Jødehadet spaaede fra alle Kanter. Meget mere skikkede

Israeliterne sig saa vel i sin nye Stilling, at det nu er vanskeligt at adskille en Jøde i Frankrig fra en Kristen i Aand, Karakter og Sæder. I Tydskland fandt Jøde-
185 Emancipationen Sted ved de franske Hæres Indrykken, og Skribenter forsikkre, at Ingen erindrer sig noget Misbrug under dens korte Bestaaen. Medens jødisk Ungdom af Taknemmelighed strømmede til de republikanske Rækker, vare de undertrykte tyske Jøder i Grændsebyerne kun Forrædere og Spioner. Derimod da Befrielsesbegeistringens greb den tyske Befolkning i Aarene 1813 - 15, og
190 Fyrsterne ikke sparede paa herlige Frihedsløfter, da havde man, efter selve Modskrifternes Beretning, mange Exempler paa, at jødiske Ynglinge ilede i de frivillige Geledet, og gjorde der ligesaa god Fyldest for sig, som Theodor Kørners og Schills Troesforvandte.

195 Deres Hjælpsomhed mod hinanden er en anerkjendt Dyd; men at de formuende Jøders Kasser ydede betydeligt i Laan og Gaver til betrængte Stater, hvori de levede, er en saameget større Høimodighed, som disse ingenlunde havde lettet Undertrykkelsen. De Kristnes Løsen var «for Menneskeheden!» Jøderne kunde da ogsaa vente noget af det aandige Udbytte, som skulde gjøres
200 for denne. Disse Træk, staae ikke saa enkelte, som de synes, eller saa løsrevne fra den almindelige Karakter, som det slette Rygte, denne staaer i, vil antage. Men dette Rygte finder ingen Grund indenfor de Grændser, der sikrer dem samme Borgerret som den øvrige Befolkning; thi Trældommens uheldige Følger i Karakteren og Levemaaden ere altid aftagne i Forhold til Trykket og blevne
205 mere og mere usynlige i Generationerne. Og hvormeget af hvad man ellers beundrer som en ædel Karakters Grundvold og sikkreste Mærke, har selv ikke Folkefordommen maattet lade uantastet tilbage? Saaledes det standhaftige Mod i Lidelser, den opofrende Vedholdenhed ved Tro, Sæder og Nationalitet, trods det nu næsten 2000 Aar vedvarende Tryk; saaledes det indbyrdes hjælpsomme
210 Brodersind; saaledes endvidere de udmærkede Anlæg til aandelig Udvikling, som ikke ere sjeldne imellem Spinozas, Mendelsohns og Børnes Stammeforvandte, og som, trods de opdyngede Hindringer, have naaet sin Modenhed i disse og andre verdensberømte Genier. Sandelig med dette for Øje vil det falde svært, ikke at tilstaae, at der lever i dette mishandlede Folk en Kjerne
215 af Karakterstorhed, Foretagelsesaand og Udholdenhed, som andre kunne misunde det.

Folkefordommen imod Jøderne har ogsaa suget Næring af Jødernes Ulyst til at gaae over til Kristendommen. Men den tager ogsaa af i samme Forhold som de
220 lære dennes sande Væsen at kjende, ikke af Prækestolspolemik, men af

Folkeforsamlings og Regjeringers Beslutninger om Forbedring i deres Kaar. Hvor rimeligt forøvrigt i sig selv, at disse lidende Slægter troede paa en tilkommende Redder, en Messias! Thi den Ulykkelige, som en nærværende Tid
225 kuer, vender ganske naturligt sine Øine mod det Tilkommende. I Medgang er det ellers let at være dydig; men hvor Forfølgelser og Undertrykkelse hviler paa det hjælpløse Offer, hvor Tilsidesættelse, Trængsler og Banlysning af det borgerlige Selskab knytter sig til deres Skridt, hvor næsten enhver Adgang til redeligt Erhverv lukker sig fiendtlig for dem, og man ligesom med Magt støder
230 dem ind paa Selvforagts Vej til alle Laster - er det der at undres over, om de i det Hele taget ere blevne ufølsomme for en saa stedmoderlig Røst? Og naar bitter Smerte over, hvorledes Kristendyderne øves mod dem, opfylder deres Hjerte, hvorledes skulde der være Plads deri for Opmærksomhed og Tillid til de Dogmer, disse føre i Munden? hvorledes nogen Tilbøielighed til at troe, at
235 Messias var kommen, naar de Kristne i hans Navn tilføiede dem saameget Ondt? Men lad Jesu Kristi Mildhed aabenbare sig for hans ulykkelige Landsmænd igjennem Tolerants og retfærdige Indrømmelser - denne Tale ville de forstaae; og omsider ville de erkjende, naar et Liv af Ære, Frihed og Kultur ogsaa aabner sig for dem, at Messias, den sædelige Verdens Ordner, forlængst er
240 kommen, og at de endelig, efter en lang Forvildelse, ere komne til ham. Spalten imellem Kristne og Jøder, der hovedsagelig kun var en Meningsdifferenz om de messianske Spaadomme vare opfyldte eller ikke, en Acquiesceren paa den ene Side og en Appel paa den anden, men som i Tidens Løb udvidede sig til et svælgende Dyb, vil i færre Decennier, end hertil behøvedes Aarhundreder, igjen
245 udfyldes og formindskes indtil den forsvinder.

Ikke mindre end deres Vedhængenhed ved Fædrenes Tro har den Omstændighed, at de danne et for sig selv bestaaende borgerligt Samfund, der i Rabbinerne og de Ældste har sine egne Funktionærer, vakt den kristne Masses
250 Had, og givet Skribenterne en Grund til at bestride deres Krav paa Borgerret. Denne uheldige og ubeføiede Indblanden i Andres Anliggender! Staten vil dog altid vide at tage sig betalt, og paasee de Forpligtelser ligesaavel efterlevede af Jøderne, som af sine andre Børn, hvorfor den yder dem sine Goder; og da kommer det den vel ingenlunde ved, om Jøderne desomframt paa egen
255 Bekostning, til egen Gevinst eller Forliis, holde sine Synagoger, Skoler, Understøttelsesindretninger og Rabbinisme vedlige? Regjeringen forbyder ikke Katholikerne i Irland at holde sig en katholsk Præst, naar de kun klarere den protestantiske, som de ellers ingen Brug have for; og selv vore intolerante Institutioner indrømme den i sine Dogmer fra den herskende Kirke mest

afvigende og af alle mindst kristelige Sekt, nemlig Qvækersekten, overordentlige Indvilgelser. - Jødernes indbyrdes Forbindelser, saavidt de ere adspredte over Jorden, skulde gjøre det let for dem, siges der, at hendrage Formuen, hvor de ville. Staaer dette i deres Magt, skjøndt de Kristne i vore Dage ogsaa have lært
265 Snittet, og have mest at sige ved Reguleringen af Pengemassernes Fluktuationer, skeer det dog kun med deres egen Formue, og til Bedste for den Stat, hvori de befinde sig bedst. Denne Magt, om den ikke var saa beskaaren, som den er, vilde altsaa komme den Stat tilgode, der ydede dem de største borgerlige Rettigheder, og saaledes mest erstattede dem deres saa savnede Palæstina.

270

Fra Karakterens Side har de stakkels Jøder altid maattet døje de haardeste Angreb. De Kristne gjøre her Gjengjæld, men ikke mod den Rette, for hvad de selv engang have maattet lide af Hedningerne. De øve ganske disses Politik, der ogsaa bestod i at paabyrde dem netop de selvsamme Skjændigheder, som
275 Pøbelovertroen selv ind i vore Dage vil tillægge Jøderne. Den noget Oplyste har vel forlængst frigjort sig fra Rædselen for deres Mysterier, men meget ofte ikke fra Fordommen, at den jødiske Folkekarakter er uhelbredeligere end Palæstinas Spedalskhed. Den skal fra først af have været slet, og forværret sig under Lidelserne. Det Sidste er ligesaa rimeligt som det Første er urimeligt at antage
280 om det Folk, som vore Religionsbøger kalde Guds kaarne, Guds udvalgte og Ejendomsfolk, og hvis Historie virkelig har mægtige Aander at opvise i Lovgivning, Poesi og Moralfilosofi, og Helte, saa opoffrende som Roms og Grækenlands Republikers. Men indrømmet, at især de lavere Jødeklassers Moralitet har lidt med Hensyn til deres Adfærd mod de Kristne, saa at de hævne
285 sig over disses voldsomme Undertrykkelser ved alle Skakkrieriets Kunster, saa har dog ogsaa den beholdt hine gode Grundtræk, og i de smudsige Vraaer, hvor det tillades dem at snige sig hjem med deres Udbytte, ere mange af de Usædeligheds Laster fremmede, som trives i den kristne Armod og Elendighed. Deres Familieliv skal, i alle andre Henseender end Reenlighedens, være upaaklageligt,
290 og deres broderlige Hengivenhed for hinanden mønsterværdig. Vil man ellers see hen til Trældommens Resultater hos kristne Folkeslag, vil man finde de nødvendige Indtryk deraf ligesaa varige og dybe, mens Forbedring i deres Stilling strax eller i første Generation har viist forbedrende Indflydelse paa Karakteren. Det er ogsaa mærkværdigt, hvilken hurtig Indflydelse Daaben synes
295 at have paa denne - jeg mener naturligviis i Folkemeningen. Fysiognomiet er nu det eneste, som minder om Jøden, ikke de konstante Udyder. Disse maae altsaa ikke ligge saa dybt endda.

300 Der hersker ogsaa en veldig Frygt for, at Jøderne, om de gaves lige Frihed med
andre Fremmede, skulde indstrømme i en saadan Mængde, at de vilde
bemægtige sig alle Erhvervsgrene og i denne Henseende overvælde den indfødte
Befolkning. Men har Norge i Aarhundreder taalt Indstrømningen af Danmarks
Armod, forøgedes dets Lidelser neppe, om Israeliternes Formue fandt nogen
305 Anvendelse her; og af de egentlige Skakkrejoder vilde de svenske
Gaardfarihandlere og vore egne Skakkrere, Nummedølerne o. fl., kun tilstede
Faa Plads ved Siden. Udbyttet af endeel mindre Handelsgrene, som nu
forsvinder i Udlandet
med de reisende Fremmede, som drive dem, vilde da for en Deel blive i Landet.
310 Vi kunne ellers søge nogen Lægedom for hiin Frygt i de med al sin Mængde af
Jøder blomstrende Lande, der havde vovet Emancipationen, og i en
Bemærkning, som Forfatteren af det af den bekjendte Professor Krug udgivne
Skrift: «Die Politik der Christen und die Politik der Juden in mehr als
tausendjährigem Kampfe,» en gammel Statsmand, deri har hensat, nemlig
315 denne: «Før Katholikerne bleve emanciperede i Sachsen, hedte det ogsaa: man
maatte ikke emancipere dem, fordi altfor mange vilde indvandre og betage
Protestanterne Næringen. Men da Napoleon udtalte sit mægtige «Bliv!» da gik
Sagen straks, og jeg har aldrig vidst, at Sachsen derved har tabt i Velstand.
Ligeledes hedte det før Jøde-kopskatten ophævedes i Sachsen, at man ikke burde
320 ophæve den, dels fordi en betydelig Indtægt vilde falde bort, og dels fordi altfor
mange Jøder vilde komme indover Grændsen for Handelens Skyld og
vanskeliggjøre Erhvervet for de kristelige Indvaanere. Men da Napoleon og hans
Broder Hieronymus lagde et Ord ind for de franske og westfalske Jøder, gik
Sagen strax, og jeg har heller ikke efter dette vidst, at Sachsen har tabt i
325 Velstand.»

En Anførelse af samme Forfatter, der med Erfaring, Overblik og Upartiskhed
har behandlet Sagen, finder Sted her i Forbindelse med foregaaende Punkt, da
den giver Kjendsgjerninger ihænde imod Frygten for Jødernes indre Fordærvelse
330 og til Fordeel for den Mening, at denne aftager i Forhold til Udstrækningen af
den Frihed, de erholde. «Men fordi, siger han, der nu gives mange Mennesker,
der have, som Apostelen Thomas, et besynderligt Hang til Skepticismus, og
derfor ikke ville troe en Sags Udførbarhed førend de selv see, at den allerede er
udført, og har havt ikke blot ingen skadelige, men endog særdeles heldbringende
335 Følger: saa vil jeg til Overflod endnu engang paavise dette med Hensyn til
Jødernes Emancipation. I Holland ere Jøderne emanciperede, og det saa
fuldstændigt at de endog kunne vælges til Deputerede og kunne have Sæde og

Stemme i den kristelige Beherskers Statsraad. Hvad for Følger har nu dette havt?
340 Staden Amsterdam, hvor der gives særdeles mange Jøder, og imellem dem meget
rige og anseede, kan give os nogen Oplysning herom. I denne Stad forholde
Jøderne sig overhovedet til de Kristne som 1 til 10. Indtil 1806 vare de
udelukkede fra alle borgerlige Rettigheder. Da forholdt de jødiske Forbrydere
sig til de kristne som 1 til 9. Siden 1806 erholdt Jøderne en gunstigere Stilling.
345 Da formindskede de jødiske Forbrydere sig allerede i det Forhold til de kristelige
som 1 til 11. Men fra 1811 af fik Jøderne lige Rettigheder med de Kristne, og se
da! Efter den Tid formindskede de jødiske Forbrydere sig lige ned til at forholde
sig til Kristne som 1 til 20. Der gives altsaa i Amsterdam efter Jødernes
Emancipation ikke halvt saa mange jødiske Forbrydere som før den. Endvidere!
350 Da i de Deputeredes Kammer i München Spørgsmaalet om Jødernes
Emancipation i Bajern blev behandlet, og Talen ved denne Leilighed ogsaa kom
paa Jødernes borgerlige Stilling og Fædrelandskjærlighed i Holland, bekræftede
det hollandske Blad, Amsterdamer Courant, alt hvad der hist blev sagt til deres
Ros. I Leipziger Zeitung anførtes følgende af dette Blad, som i denne Sag vel
355 fortjener fuld Tiltro, at «Hollands Israeliter ilede ikke med mindre Begeistring
end den gammelnederlandske Befolkning under Vaaben til Fædrelandets
Forsvar, og det ikke blot fordi deres Pligt bød dem det som Medlemmer af
Skytteriet, men ogsaa i stort Antal som Frivillige. En Kjendsgjerning er det
ogsaa, at man, ved Nærmelsen af den raa Aarstid, i Foreningerne af vore
360 formuende og velgjørende Medborgere, finder isærdeleshed mange Israeliter,
som skjænkede de trængende Indvaanere af Amsterdam, ligemeget af hvilken
Troesbekjendelse, rigelige Understøttelser af Næringsmidler, Brændematerialier,
Klædningsstykker o.s.v.» Hvad have vi videre Vidnesbyrd behov? Thi den
Indvending, at de hollandske Jøder, fordi de forstørstedelen ere indvandrede fra
365 Spanien og Portugal, allerede af Natur skulde være en bedre Menneskerace end
andre Jøder, er vel blot en tom Paastand, der ikke fortjener Agt. Vi maa derfor
antage som ved Kjendsgjæringer beviist, at en gjensidig bedre Politik imellem
Kristne og Jøder, eller overhovedet et bedre politisk Forhold imellem begge
Religionspartier, har havt de heldigste Følger for begge, og at disse have viist sig
370 inden et meget kort Tidsrum, inden endnu en Menneskealder var forløben
siden Emancipationen i hiint Land. Vi bør da ogsaa vente med den høieste
Sandsynlighed, at samme Aarsager ogsaa i andre kristelige Stater ville frembringe
samme Virkninger, naar man kun med Forstand og god Vilje griber alle de
Forholdsregler, som udfordres til en sand og fuldstændig Emancipation af
375 Jøderne.»

Fuldstændig maatte den være i Norge, der har drevet sin Haardhed videre end de allerfleste andre Lande: til Banlysning fra sine Grændser. Indskrænkning i
380 nogensomhelst Henseende, saaledes som til visse Stæder eller enkelte Erhvervsgrene, er altid en Tilsidesættelse, der føles som en Uretfærdighed, og har alle dennes ulykkelige og bittere Følger for begge Parter. Halve Forholdsregler due ikke, og forskydes derfor af sand Betænksomhed.

385 Det er dog denne, som hidtil har værnet om Konstitutionen ved at hævde Grundlovens Urørlighed som Princip, og paa denne passive Modstand er ogsaa virkelig ethvert Angreb hidtil strandet. Men der er liden Aand i denne Tro. Konstitutioner ere ligesaa lidet fuldkomne som nogen anden menneskelig Indretning. De monarkiske ere øjensynligen kun vilkaarlige Approximationer til
390 de ideale Forfatninger, som de ædleste Menneskeaaender altid arbeide paa at naae, men som de maae taale Fjernelsen fra for Mængdens Skrøbeligheds Skyld, og under den onde Indflydelse af Nabodespotiernes skinsyge Blik. Den norske Konstitution fik en saa hurtig Tilblivelse, at Feil i enkelte Henseender neppe vare undgaaelige. Det er ogsaa en temmelig bekjendt Omtale, som en
395 kommende Historiker maaskee vil opklare Grunden til, at Grundlovens § 2 ikke er den, som vistes mest Omhu i Behandlingen. Sin Rette Konstitution har desuden Grundloven allerede erholdt, nemlig at være kjendt og elsket af Folket, saa det ikke længer er nødvendigt at gjennemdrive Principet om dens Urørlighed i Aarhundreder, for at den kan vinde Popularitetens indre Styrke. Den taaler
400 allerede nu at røres; den har vundet Kræfter til at gjøre et af de Fremskridt, som ligge i dens Aand. Gaaer Folket fremad i politisk Oplysning, maa Konstitutionen ikke blive tilbage. Den er en elastisk Form, som omgiver Folkets Aandige, og maa udvide sig med dette.

405 Der er Rimelighed for at antage, at en Bestemmelse, som de allerfleste Stater af lignende Forfatning have fundet det hensigtsmæssigt at indtage i denne, vel ogsaa vilde være nyttig for den Enkelte, som endnu mangler den. Et Overblik over Verdens frie Stater vil vise os, at Jøderne i de fortrinligste nyde al borgerlig Frihed, og at de dog ere taalte i de allerfleste andre. Ja selv despotiske Stater, som
410 Danmark, Østerrige og Preussen, staae i dette Punkt ikke tilbage, og fra Rusland ere af alle Troesbekjendelsers Nuancer kun Jesuiterne forviste.

Den fuldkomne Emancipation, som finder Sted i den nordamerikanske Union, er uomtvistet en af dennes Hovedstøtter og Velstandskilder. Den religiøse
415 Frihed, som trives i Ly af det washingtonske Kapitol, lokker ligesaameget

Europæerne over Oceanet for at dyrke og bebygge Republikernes uhyre Strækninger, som den borgerlige, der ogsaa forener sine Velgjerninger med hiin, mens de sydamerikanske Stater ingen værre Hindring har for sin Opkomst end
420 Religionstvangen, der dog ikke drives mod nogen Troesbekjendelse indtil Udelukkelse fra Landet. I Storbritannien nyde Jøderne Religions- og udstrakt Næringsfrihed. Ligeledes i Belgien, hvor Forfatningen af 1814, ligesom i Holland, tillige tilsikkrer enhver Troesbekjendelse «lige borgerlige Rettigheder, lige Adkomst til Embeder, Ære og Værdighed.» Konstitutionen af 1831 har
425 ikke indskrænket denne Tolerance, der gjør dette Folk saamegen større Ære, som dets store Fleerhed er strengt katholsk. Man tør saavel heraf slutte, at det ikke har følt nogen Skade af Emancipationen, som af, at den er bleven beholdt af de forskjellige hollandske Konstitutioner lige fra da de franske Armeer og Patrioterne i 1795 ogsaa proklamerede borgerlig Lighed for alle
430 Troesbekjendelser. I Frankrig garanterede Ludvig den 18des Charter af 6te April og 4de Juni 1814, ligesom og Napoleons Tillæg til Rigsforfatningen i 1815, den fuldkomne Emancipation af alle Troesbekjendelser, som alle de foregaaende havde bibeholdt siden den første Proklamation af Menneskerettighederne af 3die September 1791. Og Forfatningen af 1830 er
435 ligesaalidt i denne som i nogen anden Bestemmelse nogen Tilbagegang.

De forskjellige polske Konstitutioner af 1791, 1807 og 1815 gjøre vel den romersk-katholske Religion til den herskende, fordi Fleertallet af Indvaanerne bekjender sig til den, men indrømme enhver Religion offentlig Kultus, «fordi
440 denne deres hellige Tro byder at elske Næsten, hvorfor det var en Skyldighed at tilstaae Alle, hvad Religion de saa maatte bekjende sig til, Troesfred og Regjeringens Beskyttelse.» Kun Krakaus slette Forfatning indskrænker dette til de kristelige. Den tyske Forbundsakt af 8de Juni 1815 bestemmer, at «Forbundsdagen skal tage i Overvejelse, hvorledes paa den muligst
445 overensstemmende Maade de jødiske Troesbekjenderes borgerlige Forbedring i Tydskland kan bevirkes, og hvorledes Nydelsen af borgerlige Rettigheder, mod Overtagelse af alle Borgerpligter, kan forskaffes og sikkert dem i Forbundsstaterne. Dog skulle Bekjenderne af denne Tro indtil da beholde de af enkelte Forbundsstater allerede indrømmede Rettigheder.» De Bajerske
450 Forfatninger af 1808 og 1818, ligesom og Würtembergs af 1817 og Badens af 1818, fastsætte «fuldkommen Samvittighedsfrihed»; og Hertugdømmet Anhalts Organisationer af 1810 og 1811 give udtrykkelig Jøderne fuldkommen Borgerret. Saa vidt ere vel ikke de fleste andre tyske Smaastater komne; men overalt kunne dog Jøder opholde og ernære sig og øve sin Gudsyndelse. Den

franske Indflydelse, især under Tilværelsen af Rhinforbundet, og Indflydelsen af den napoleonske Kodex, har ogsaa virket meget til at forbedre deres Stilling. Rigsstaden Frankfurts Organisation af 1806 tager dem i Beskyttelse, og Akten af 18de Juli 1816 fastsætter, at «Senatet skal ved en Kommission ufortøvet lade
460 udkaste et Regulativ for Jødernes borgerlige Rettigheder, der kan passe til Tidsaandens og Billighedens Krav.» Det er ogsaa bekjendt, at de beskyttes og nyde Ophold og Næringsfrihed i de tre andre frie Rigsstæder.
Storhertugdømmet Hessens Forfatning af 1820 bestemmer, at «ikke-kristelige Troesforvandte have Statsborgerret, naar Loven har indrømmet dem det, eller
465 naar den er bleven Enkelte tilstaaet enten udtrykkelig eller stiltiende ved Overdragelsen af et offentligt Embede.» I Chur-Hessen paalægger Organisationsediktet af 29de Juni 1821 Ministeriet for det Indre at paasee de Anordningers Overholdelse, hvorefter Jøderne kunne opholde sig der. Ingen af de øvrige tyske Stater negte Jøderne Opholdet inden sine Grændser, skjøndt
470 dette lider forskellige Indskrænkninger, hvis skadelige Følger i moralsk og økonomisk Henseende da heller ikke ere udeblevne.

De to første Forfatninger, den helvetiske Republik modtog under fransk Indflydelse, erkjendte fuldkommen Samvittighedsfrihed uden at tillægge nogen
475 Troesbekjendelse Fortrinet. De senere hævdede i de fleste Stater den romersk-katholske og den evangelisk-reformerte til Statsreligion, uden dog derfor at betage de ikke-kristelige, d. e. den israelitiske, fri Udøvelse. Der findes dog forholdsviis faa Jøder i de helvetiske Forbundsstater. De sydeuropæiske romersk- og græsk-katholske Staters Intolerants, med Undtagelse af Spanien,
480 tilsteder dog Jøderne Opholdet, ihvorvel under trykkende Kaar. De have saaledes sit Qvarteer i selve Rom, hvor de dog, som Syndebukke, behandles - og omtrent med samme Ret - hvad Høfligheden især angaaer, ikke stort forskjelligt fra de Kristne i Konstantinopel. Undertrykkelse bærer overalt de samme sørgelige Frugter. Jøderne befinde sig derfor i alle de slaviske Lande paa det
485 samme lave Trin som de øvrige undertrykte Folkestammer, dersom man ikke vil kalde det et aandigt Fortrin, at de dog vide at føre sig disse deres halvvilde Ulykkesfællers indolente Barbari tilnytte. Over hele Orienten dele de ellers denne tvetydige, men hos et med gode Forstands anlæg udrustet Trælfolk naturlige, Egenskab med de kristne Armenier. De orientalske og afrikanske
490 Jøder udmærke sig forøvrigt fra de østeuropæiske i flere saavel aandige som fysiske Henseender, fordi de i det Hele behandles menneskeligere af Mahomedanerne, der kunde dele sit Troeshad mellem flere lige vantroe Konfessioner, end af de Kristne, mellem hvem de ere de ene forskudte.

Som saadanne behandles de overalt af den uoplyste Mængde, hvor en fuldstændig Emancipation ikke allerede har udslettet de stødende Ydermærker og homogeniseret den jødiske Befolknings Næringsdrift og Levemaade med den Kristnes. Den er *conditio sine qua non*, omendskjøndt vi saa nærfra, som fra
 500 Danmarks Hovedstad, i de mange jødiske Haandværkere kunne hente Beviis for, at Tidsaanden, om den endog ikke i denne Henseende har seet sit Krav opfyldt, af sig selv udretter adskilligt til at udjevne Forholdene.

Fordomme voxe og tyknes til, dersom de lades urørte eller respekteres. I samme
 505 Forhold dette i lang Tid har været Tilfælde, er det ligesaa naturligt, at de yttre sig, naar der engang røres ved dem, som at Sælhundens plumpe Masse snuer paa sig paa Skjæret, naar Solen stikker den. Det kunde derfor ikke være saa uventet, at den svenske Regjerings Udvidelse af Jødernes Rettigheder i Nabolandet ikke var synderlig populær i dets Smaabyer, hvor Filisteriet trives saagodtsom i noget
 510 andet Lands. Men i oplyste Medborgeres Øjne fraskrev sikkerlig enhver Person og Kommune, der undertegnede disse Næringsnidets Modadresser, som strømmede ind paa Regjeringen, sig Kravet paa den større Reform, som saa vedholdende er æsket af denne. Udvidelsen var ikke større, end at Jøderne ikke længer skulde være indskrænkede til Stockholm, Norrkøping og Gøtheborg, og
 515 at speciel Tilladelse kunde erhverves til at indkomme i Riget; men i Sødertelje og Askersund, om disse besjunge Byer ogsaa deeltog i Modskriget, fandt man ingen Trøst for Jødeskrækken i, at hine tre Stæder ere de mest blomstrende i Sverige, uagtet Jøderne der have havt i lange Tider sit Ophold.

520 Norges Forfatning skal være den frieste og for et Folk ærefuldeste af alle Europas konstitutionelmonarkiske. Den fortjener ikke dette Navn, saalænge den er den intoleranteste. Der er liden Ære ved, at det i denne yderst vigtige Henseende i hele Europa kun har Spanien ved Siden. Katholsk Intolerance er afskyelig, men en protestantisk, et protestantisk Spanien i Intolerance, er endnu afskyeligere.
 525 Og det er Norge paa Papiret, men ikke efter sit Folks Aand og Tænkemaade; og efter denne maa Bogstavet rette sig. Det Folk, som har modtaget sin egen Emancipation ved Himlens synlige Bistand, bør mindst lønne den ved at forstøde Mennesker, der ogsaa ere dens Børn. Saameget have dog vel Israels tilbage af Mennesket, at den stærkeste af dettes Følelser, den naturligste, den
 530 som fremkaldes ved den mindste Velvillighed af selve Barbarens Bryst: Taknemligheden, ikke er uddød imellem dem.

Paa denne er det, den politiske og økonomiske Hensigtsmæssighed af deres
535 Banlysnings Ophævelse og Indrømmelse af lige Rettigheder med Andre, alt efter
Grundlovens øvrige Bestemmelser, med Tryghed kan baseres a priori. Historien
har betrygget os Følgerne, som jeg vil haabe paaviist i det Foregaaende. Norge
mangler Folk og Penge. Dets Befolknings Foretagelsesaand er heller ikke stor.
Med alt Dette kunne Jøderne forsyne, og der ville de rigeste og mest oplyste
540 Jøder nedlade sig, hvor de finde Anledning til at anvende sine Kapitaler, og hvor
de kunne nyde den menneskeværdigste Tilværelse. Og naar Landet omspændes
af sine Fiender, for denne Friheds Skyld, som ogsaa har udstrakt sine
Velgjerninger til de ulykkelige Israeliter, da er det menneskerigtigt at slutte, at et
Folk, der har saamegen indbyrdes Kjærlighed og saa vidstrakte Forbindelser sig
545 imellem, vil fra alle Kanter gjøre Alt for at redde sit bedste Asyl. Dets Guld vil
fylde de udtørrede Hjælpekilder, og dets Mægtiges Indflydelse virke for dette i
Kabinetterne.

«Filanthropiske Hypotheser, ingen personlig Erfaring!» siger man! Nu vel,
550 hvor var den personlige Erfaring, som dikterede sidste Passus i Grundlovens § 2?
Den forrige Regjerings faderlige Omhu for at beholde Kongsberg alene havde
gjort den personlige Erfaring om Jødernes særegne Farlighed for Norge
vanskelig for de hæderværdige Konstitutionens Fædre. Og Filanthropismen?
Den er noget i Miskredit, skjøndt ogsaa Konstitutionerne ere fødte under dens
555 Hjerte. Men «Jesus - siger ovenanførte Statsmand - hørte ogsaa til
Filanthroperne, og fordrer med Ret, at vi Alle skulle være dette, og den største
Filanthrop er vor Herre Gud selv, der lader sin Sol skinne over Kristne og
Jøder.»

560 Dersom det Foregaaende har været egnet til at meddele Norges Lovgivere
undertegnede Individ's Følelse af det umenneskelige i Underkuelsen af den
jødiske Troesbekjendelse i Almindelighed, saaledes som den har fundet og i de
ufuldkomnere Stater endnu finder Sted; dersom Følelsen har kunnet blive vakt
565 af, at Norge, uden Aarsag fra Jødernes Side, imod sin Protestantismes og sin
Forfatnings Aand, imod Nationens menneskekjærlige og gjæsteventlige
Karakter og politiske Uskyldighed, har deeltaget i denne store politiske
Uretfærdighed indtil en Yderlighed, som kun det fanatiske Spanien har drevet
det til imellem Nationerne; dersom Exemplet, som de frieste, i Forfatning
570 Norge mest lige, Nationer levere paa de for begge Parter velgjørende Følger,
Jødernes fuldkomne Emancipation har havt, har kunnet virke noget paa Ideen

om at udføre den ogsaa hos os, hvor de mange Baand paa Næringsfriheden ellers ikke lade befrygte nogen pludselig og overdreven Indstrømmen af en formueløs
575 Masse, mens Landets Natur og Beliggenhed giver Formuen og Foretagelsesaanden mange Vink, den vil forstaae; og dersom der i disse Egenskaber, som Jøderne ligesaavel ere i Besiddelse af, som af den naturlige Erkjendtlighed, der i den menneskelige Sjels Grundlov ligeledes danner den anden Paragraf, mens ogsaa i den Selvstændighedens er den første, og dens
580 udøvende Magts Bud: «gjør mod Andre, som Du vil have gjort mod Dig!» er, som i vor Grundlov, den tredie - dersom der ogsaa i denne stærke Følelse ligger nogen Garanti for, at Jødernes Emancipation vil være Norge i Fred og Krig til materiel Nytte: saa vover Undertegnede at foreslaae denne, saaledes som den for Norges Vedkommende vil kunne skee, idet følgende Grundlovsforandring
585 proponeres: Sidste Passus i Grundlovens § 2, saalydende: «Jøder ere fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget,» udgaaer.

Vedtages som eget af S. Sørensen. Refereret i Stortinget den 28de Juni 1839 og da besluttet: «Forslaget bliver inden Stortingets Opløsning under
590 Præsidentskabets Haand at offentliggjøre ved Trykken for at komme til Afgjørelse paa næste Storting.»

Kilde

Henrik Wergeland: Samlede skrifter. Del IV, bind 3, s. 229-246.

595

Emner

Grunnloven, Innlegg i Stortinget, Jødesaken

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/forslag-til-ophaevelsen-af-grundlovens-2-sidste-passus>

600

605

610